

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

แนวความคิดในเรื่องเพศในตะวันตกสามารถย้อนกลับไปพิจารณาตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์คนแรกเกิดขึ้นในโลก เริ่มจากการที่พระเจ้าได้ทรงสร้างมนุษย์ผู้ชายขึ้นจากผงคลีดิน และให้ระบายลมปราณเข้าทางจมูก มนุษย์จึงเป็นผู้มีชีวิต ต่อมาพระเจ้าได้ทรงสร้างคู่อุปถัมภ์ให้กับมนุษย์เพศชาย ได้ชักกระดูกซี่โครงอันหนึ่งของมนุษย์ผู้ชายออกมา แล้วทำให้เนื้อติดกันเข้าแทนกระดูกอย่างเดิม ส่วนซี่โครงที่พระเจ้าได้ทรงชักออกจากมนุษย์ผู้ชายนั้น พระเจ้าได้ทรงสร้างเป็นมนุษย์ผู้หญิงแล้วทรงนำมาให้มนุษย์ผู้ชาย¹ มนุษย์ผู้ชายซึ่งเกิดก่อนก็ได้กำหนดให้ซี่โครงของตนนั้นเป็นมนุษย์ผู้หญิงซึ่งตรงข้ามกับตน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศก็ได้เริ่มขึ้นนับแต่นั้นเป็นต้นมา² ซึ่งเป็น ปฏิสัมพันธ์ที่ผู้ชายนั้นเป็นใหญ่เหนือผู้หญิง ผู้หญิงที่อยู่ในฐานะที่ต่ำต้อยกว่าจึงเปรียบเสมือนของขวัญที่ผู้ชายได้จากพระเจ้าหรือสิ่งที่นำมาแลกเปลี่ยนกันในทางสังคมได้ ผู้หญิงจึงเป็นส่วนหนึ่งของระบบการบังคับบัญชาที่ส่งผ่านกันมาตั้งแต่พระเจ้าผู้ชาย และมาสู่ ผู้หญิง ซึ่งเป็นการสอนนัยยะถึงความเป็นใหญ่ของผู้ชายเหนือผู้หญิงด้วยประการทั้งปวง

แต่อย่างไรก็ตาม ตามแนวความคิดของ ซีโมน เดอ โบวัวร์ นักคิดแนวสตรีนิยม ที่ว่า “เราไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิง แต่เรากลายเป็นผู้หญิง”³ ได้แสดงให้เห็นว่า “ความเป็นผู้หญิง” ไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดเองโดยธรรมชาติ จากฮอริโมนหรือบรรจุอยู่ในช่องโคซงหนึ่งของสมองผู้หญิง ที่กำหนดให้ผู้หญิงต้องต้อยกว่าผู้ชาย แน่นนอนว่าธรรมชาติย่อมสร้างความแตกต่างของสรีระและความแตกต่างทางจิตใจระหว่างผู้ชายและผู้หญิง แต่ความแตกต่างนี้ไม่เป็นสาเหตุเพียงพอที่จะอธิบาย การที่ผู้ชายเป็นใหญ่เหนือผู้หญิง⁴

¹ ปฐมกาล พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิม , พระคริสตธรรมคัมภีร์ , โรงพิมพ์ไทยวัฒนา , 2518 , หน้า 3-4

² ไชยยันต์ ไชยพร , ผู้หญิงกับความรู้ ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองตะวันตก : ว่าด้วยวาทกรรมแห่งอุปสรรคของความรักระหว่าง โขเพีย กับ โขเพีย ? , สังคมศาสตร์ปริทัศน์ , หน้า 2

³ Simone de Beauvoir , Le Deuxieme Sexe , (Gallimard , Ideas 2 tomes 1949) ,p 285 ใน อูษา ดันติเวชกุล และ จีรติ ดิงศกพิสัย , พรหมลิขิตและโสเภณี : ภาพหลอนและความเป็นจริงของสตรีไทย , วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ปีที่ 1 เล่มที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน 2524 , หน้า 76

⁴ พรพิไล ถมังรักษ์สัตว์ , ปรัชญาผู้หญิง , สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , พ.ศ.2539 , หน้า 11

ผู้หญิงในพระคริสตธรรมคัมภีร์ได้ถูกมองว่าเป็นเพศที่ชั่วร้าย และเป็นศัตรูสำคัญของเพศชายในสายตาของพวกเขา คริสเตียนมาตั้งแต่ต้น⁵ จะเห็นได้จากการที่มนุษย์ผู้หญิงนั้นได้ใช้อำนาจในการชักชวนให้มนุษย์ผู้ชายกินผลไม้ในสวนต้องห้าม ซึ่งเป็นอำนาจในการที่จะให้มนุษย์ผู้ชายปฏิบัติตามความปรารถนาของตน อำนาจของมนุษย์ผู้หญิงนี้ถือได้ว่าเป็นอำนาจของความชั่วร้าย อำนาจฝ่ายต่ำ อำนาจในการล่อลวง เหมือนกับคำกล่าวประเภทที่ว่า มารยาหญิงมีรอยเล็มเกวียน หรือถ้าผู้ชายประกอบกิจการใดไม่สำเร็จก็ให้พยายามต่อไป ถ้าเป็นผู้หญิงนั้นก็ให้ร้องไห้ ร้องไห้ และร้องไห้ต่อไป⁶ หมายถึงการที่ผู้หญิงนั้นต้องพยายามที่จะต้องใช้ความเป็นผู้หญิงในการขอความเห็นใจหรือความสงสารจากผู้อื่น และหลังจากที่มนุษย์ผู้หญิงได้ชักชวนให้มนุษย์ผู้ชายทำบาปโดนไล่ออกจากสวนสวรรค์ มนุษย์ผู้หญิงก็ได้รับการตั้งชื่อจากมนุษย์ผู้ชายว่า "Eve" ซึ่งหมายความว่า "แม่ของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด"⁷ สถานะของผู้ชายจึงเปรียบเสมือนกับลูกแกะที่บริสุทธิ์แต่ต้องแปดเปื้อนด้วยน้ำมือผู้หญิง

และเช่นเดียวกันกับการที่ผู้หญิงถูกมองว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ และถูกกดบังคับจากผู้ชาย ผู้หญิงนั้นก็ถูกมองจากผู้ชายว่าเป็นพวกที่มีเหตุผลน้อย พัฒนาการทางความคิดและศีลธรรมก็ไม่สามารถพัฒนาได้เท่ากับผู้ชาย⁸ ตัวอย่างเหล่านี้จะเห็นได้จากสังคมโบราณ ผู้หญิงมีบทบาทเป็นเพียงแค่ว่า เทพี (goddess) แม่ โสเภณีและทาสเท่านั้น ในสังคมกรีกโบราณหน้าที่หลักของผู้หญิงคือการมีลูก ผู้หญิงเป็นเพศที่ต่ำต้อยกว่าและปราศจากวินัย สถานภาพที่มีอยู่อย่างจำกัดของผู้หญิงในสังคมกรีกโบราณยังสะท้อนออกมาในงานเขียนของนักปราชญ์ทั้งหลาย ความคิดที่ว่าผู้หญิงนั้นมีสถานะความเป็นมนุษย์ที่ต้อยกว่าก็มีปรากฏอยู่ต่อเนื่องในประวัติศาสตร์⁹

⁵ ธเนศ วงศ์ยานนาวา , ผู้หญิงและอำนาจ : การเขียนแบบผู้ชาย : สตรีศึกษา 1 โครงการหนังสือเล่มผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ , คณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพ และวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี , 2541 , หน้า 181

⁶ อ่างแล้ว , หน้า 166

⁷ Jacques Dalarun, "The Clerical Gaze" in Christiane Klapish-Zuber, ed., A History of Woman in the West Vol 2 : Silence of the Middle Ages (Harvard University Press, 1992) , pp.15-16 ในธเนศ วงศ์ยานนาวา , อ่างแล้ว , หน้า 181-182

⁸ Genevieve Lloyd , The Man of Reason : "Male" and "Female" in Western Philosophy (London : Methuen' 1984) ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา , บทส่งท้าย : ตรรกะของการกดบังคับ : พูโก้และเฟมินิส ใน รัฐศาสตร์สาร (ฉบับปรัชญาและความคิด) ปีที่ 12-113 (2529-2530), หน้า 170-171

⁹ Helen King, "Bound and Bleed : Artemis and Greek Woman" in Averil Cameron and Amelie, eds, Images of Women in Antiquity (London : Croom Helm, 1983), pp. 109-127 ; Michel Foucault , The Use of Pleasure : The History of Sexuality Vol 2 (New York : Random House : 1985) ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา , อ่างแล้ว , หน้า 170-171

แต่กระนั้นก็ตาม ก็มีแนวความคิดว่าในสังคมบรรพกาลนั้น ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีความสำคัญในเรื่องของความสัมพันธ์ทางสายโลหิตและมีอำนาจในกิจการครัวเรือน จึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีอำนาจในการดูแลกิจการทางสังคมด้วย ผู้หญิงจึงมีอำนาจเหนือผู้ชาย ดังที่ Engels กล่าวไว้ว่า "สังคมที่มีสภาวะของการเป็นครอบครัวใหญ่ (Communitistic housekeeping) บ่งบอกถึงความใหญ่ของผู้หญิงอันสืบเนื่องมาจากการนับสายโลหิตเฉพาะทางฝ่ายหญิงเท่านั้น ด้วยเหตุที่ไม่สามารถมีความแน่นอนในการนับตามสายฝ่ายชายได้ ปรากฏการณ์นี้ได้ส่งผลให้ผู้หญิงในฐานะของความเป็นแม่อันสูงส่ง และผู้หญิงในชุมชนแบบครัวเรือน (Communitistic housekeeping) นี้ ถือได้ว่าเป็นกลุ่มชนเฉพาะพิเศษ ในขณะที่ผู้ชายนี้ถือว่ามีที่มาจากกลุ่มที่หลากหลาย เงื่อนไขดังกล่าวนี้เป็นรากฐานรูปธรรมของอำนาจสูงสุดของผู้หญิงในสังคมบรรพกาลโดยทั่วไปและเป็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ประการที่สามของการค้นพบในงานของ Bachofen"¹⁰ ข้อความที่ปรากฏในงาน The Origin of the Family ของ Engels นั้นบ่งบอกว่า ก่อนการเปลี่ยนแปลงมาสู่การสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียวและระบบที่ยึดสายทางพ่อ (patrilineal) นั้นผู้หญิงมิได้เท่าเทียมกันกับผู้ชาย แต่ผู้หญิงเป็นใหญ่เหนือฝ่ายชาย ข้อความที่สนับสนุนความเห็นดังกล่าวนี้ได้แก่ ในคำนำของการพิมพ์ครั้งที่สี่ของหนังสือ The Origin of the Family Engels เขียนขึ้นชมประเด็นสมมติฐานการศึกษาสี่ประการที่ Bachofen ตั้งไว้และสามารถหาหลักฐานมาสนับสนุนได้อย่างหนักแน่น และสมมติฐานในทั้งหมดสี่ข้อมีใจความดังนี้ คือ "ดังนั้น ผู้หญิงในฐานะของความเป็นแม่เท่านั้นที่ถือได้ว่าเป็นผู้ปกครองของคนรุ่นลูก และเป็นสายสัมพันธ์เดียวที่แน่นอน ผู้หญิงจึงมีสถานะที่ได้รับการเคารพอย่างสูงและมีเกียรติ อันเป็นรากฐานของการปกครองโดยผู้หญิง (gyneocracy – a regular rule of women)" ซึ่งนอกจาก Engels จะกล่าวไว้ในคำนำแล้ว เขายังกล่าวชื่นชมถึงความสำเร็จในการพิสูจน์สมมติฐานข้อสามว่า ปรากฏการณ์ที่ว่าผู้หญิงเป็นผู้ใหญ่เหนือผู้ชายนั้น ถือ "เป็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ประการที่สามในการค้นพบของ Bachofen"¹¹

¹⁰ Frederick Engels , The Origin of the Family , Private Property and State : In the Light of the Reserches of Lewis H. Morgan , edited with an Introduction and Note by Eleanor Burke Leacock, (New York International Publishers : 1978) , p 75. ใน ไชยันต์ ไชยพร , ผู้หญิงกับความรู้ในประวัติศาสตร์ ความคิดทางการเมืองตะวันตก : ว่าด้วยวาทกรรมแห่งอุปสรรคของความรักระหว่าง ชายเพียง กับ ชายเพียง ? ตอนที่สอง : ว่าด้วยวาทกรรมมาร์กซิสต์ หน้า 9-10

¹¹ ดู Engels , The Origin of the Family , p. 76 : "การศึกษาประวัติศาสตร์พัฒนาการของสถาบันครอบครัวเริ่มต้นเมื่อ ค.ศ.1861 จากงานของ Bachofen ที่ชื่อว่า Mother Right (Mutterrecht) ในงานดังกล่าวนี้ ไชยันต์ ไชยพร ได้นำเสนอสมมติฐานสี่ประการ ดังต่อไปนี้ คือ : 1) เริ่มแรกนั้น มนุษย์อยู่ในสภาพที่ล่าสอนทางเพศซึ่ง Bachofen เรียกว่า "hatacrism" ซึ่งเป็นคำที่ไม่ถูกต้อง ; 2) สภาวะล่าสอนทางเพศนี้ทำให้ไม่สามารถหา

สำหรับแนวความคิดดั้งเดิมในพุทธศาสนาก็ไม่ได้เป็นเครื่องช่วยบรรเทาการลดคุณค่าของผู้หญิงแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับเป็นเรื่องที่ส่งเสริมการกดบังคับผู้หญิง ผู้หญิงไทยซึ่งอยู่ในสังคมพุทธนิกายหินยาน ก็ได้ถูกอบรมให้อยู่ในกรอบความประพฤติที่กำหนดไว้สำหรับผู้หญิง การฝ่าฝืนไปจากนี้ถือเป็นการเสื่อมเสียทั้งกายและวาจา ดังนั้นผู้หญิงไทยจึงต้องเรียนรู้จักกับการทำตัวสงบเสถียรเรียบร้อย¹² เพื่อให้เป็นผู้หญิงที่ดีและได้รับการยอมรับจากสังคม

ศาสนาพุทธนิกายหินยานมีอิทธิพลอย่างทรงพลังในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลาประมาณไม่ต่ำกว่า 700 ปีแล้ว คนไทยร้อยละ 85 นับถือศาสนาพุทธ พุทธศาสนาเป็นปรัชญาแห่งการไม่ยึดมั่นในตัวตน เน้นความมักน้อย สันโดษ ซึ่งเป็นความรับผิดชอบส่วนบุคคล ใช้การทำสมาธิไปสู่การบรรลุอรหัตต์และนิพพาน ในขั้นนี้จะมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางโลกน้อยมากจนกระทั่งไปถึงนิพพานในที่สุด นิพพานซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของชาวพุทธที่คนจำนวนไม่น้อยคิดว่าเป็นนามธรรมจนเกินไป ไกลจากสภาพที่เป็นจริงและยากที่จะเข้าถึง ดังนั้นพุทธศาสนาที่คนส่วนใหญ่เชื่อกันจึงเป็นเรื่องของการผสมผสานอย่างจำเป็นระหว่างการปฏิบัติที่มีรากฐานมาจากอินเดียและความเชื่อโบราณของคนไทยเรื่องภูติผี ศาสนาจึงเป็นเครื่องปลอบประโลมใจให้กับผู้คนที่นับถือและต้องการที่พึ่งทางจิตใจ ความคิดเรื่องชาติหน้าและนิพพานของศาสนาจึงเป็นเป้าหมายที่เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งได้รับการแปลอย่างตรงตัวและเชื่อว่าเป็นเป้าหมายที่สามารถไปถึงได้ทันที เช่น การเกิดใหม่ภายหลังชีวิตนี้ในสถานะที่สูงกว่า ซึ่งอาจจะเป็นสวรรค์หรือชีวิตที่ดีกว่ามันคงกว่า¹³

ความเชื่อและคุณค่าทางพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดเรื่องชีวิตในชาตินี้ เชื่อกันว่าวิถีชีวิตในชาตินี้ถูกกำหนดโดยบุญกรรมที่ทำแต่ชาติปางก่อน แต่ละคนยังวนเวียนว่ายตายเกิด

ความแน่นอนทางสภาวะของความเป็นพ่อได้ (paternity) การนับทายาทจึงนับได้ทางสายแม่เท่านั้น โดยถือตามสิทธิของความเป็นแม่ และสภาวะดังกล่าวนี้เป็นสภาวะแรกเริ่มที่ปรากฏในหมู่คนสมัยโบราณ ; 3) ดังนั้นผู้หญิงในฐานะของความเป็นแม่เท่านั้นที่ถือเป็นผู้ปกครองของคนรุ่นลูก และเป็นสายสัมพันธ์เดียวที่แน่นอน ผู้หญิงจึงมีสถานะที่ได้รับการเคารพอย่างสูงและมีเกียรติ อันเป็นรากฐานของการปกครองโดยผู้หญิง (gynocracy – a regular rule of women) ในการสร้างแนวความคิดของ Bachofen ; 4) และการเปลี่ยนผ่านจากสภาวะดังกล่าวมาสู่การมีผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) อันเป็นสภาวะที่ผู้หญิงมากกว่าหนึ่งต้องตกเป็นของผู้ชายคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียวนั้นเกิดขึ้นได้จากการละเมิดกฎความเชื่อแบบพรพทกาล (นั่นคือการละเมิดสิทธิดั้งเดิมที่ผู้ชายอื่น ๆ สามารถมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงได้) Bachofen พิสูจน์การดำรงอยู่จริงของสภาวะดังกล่าวนี้จากการศึกษาและเก็บข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมโบราณ" ใน ไชยันต์ ไชยพร , ผู้หญิงกับความรู้ในประวัติศาสตร์ , อ่างแล้ว หน้า 12

¹² อุษา ตันติเวชกุล และ จีรติ ดิงศภัทย์ , อ่างแล้ว , หน้า 76

¹³ อ่างแล้ว , หน้า 75

บนหนทางไปสู่นิพพานอันยากลำบาก การกระทำในชีวิตแต่ละช่วงถือเป็นการสร้างบุญหรือบาป ดังนั้นชีวิตของแต่ละบุคคลจะถูกมองว่าได้ถูกกำหนดให้ได้รับความสำเร็จมากน้อยต่างกัน สุดแล้วแต่ว่าจะใกล้ความหลุดพ้นมากน้อยเพียงใด ผลกรรมที่ได้ทำไว้ในชาติก่อนจะกำหนดฐานะทางสังคม ความมั่งคั่งและอำนาจของบุคคลในปัจจุบัน ซึ่งมีพระพุทธพจน์แห่งพระพุทธเจ้าที่กล่าวถึงผลกรรมซึ่งสืบเนื่องจากปัจจุบันไปถึงภพหน้า ตามที่ปรากฏในจุฬัมมวิภังคสูตร สรุปใจความได้ว่า

“ดูกรมานพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนเอง
เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นที่กำเนิด
มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทราบและประณีต”¹⁴

และกรรมในอดีตมีส่วนสำคัญในการกำหนดเพศด้วย การเกิดเป็นผู้หญิงแสดงว่าทำบุญไม่พอ เนื่องจากกฎแห่งความมักน้อย สันโดษ ครอบงำการใช้ชีวิตประจำวันในโลกนี้อยู่ที่ชนะในเรื่องของความต่ำต้อยหรือเหนือกว่าและความคิดเรื่อง (ความแตกต่าง) ทางสถานะหรือความสำเร็จที่ดำรงอยู่จึงได้รับการยอมรับอย่างเต็มที่ จึงไม่มีการต่อสู้หรือการเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิและความเท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ พุทธศาสนานั้นมีกำเนิดท่ามกลางวัฒนธรรมและปรัชญาอินเดีย จึงรับเอาความกลัวและความลึกลับทางเพศของผู้หญิงของทางฮินดูไว้ด้วย เชื่อกันว่าพระมनुผู้ให้กำเนิดกฎหมายอินเดียโบราณเป็นผู้กล่าวข้อความต่อไปนี้ “เป็นธรรมชาติของผู้หญิงที่ต้องย่วยวนชาย ... เพราะฉะนั้นผู้ฉลาดต้องไม่ประมาท เพราะผู้หญิงสามารถขึ้นนำโลกไปในทางที่ผิด ไม่ว่าจะเป็นคนโง่หรือผู้มีการศึกษา เธอสามารถทำให้เขาเป็นทาสความปรารถนาและความโกรธ จึงไม่ควรอยู่ในที่เปลี่ยวกับแม่ น้องสาวหรือลูกสาว เพราะจิตหล่อนมีอำนาจและสามารถควบคุมได้แม้แต่ผู้คงแก่เรียน”¹⁵ ผู้หญิงจึงถูกจัดให้เป็นสิ่งต่ำติดกับโลกวัตถุและมายา ผู้ชายเป็นผู้ฝ่าโลกมายาออกมาได้และเอาตัวออกมาจากโลกแห่งกายภาพเพื่อเข้าสู่โลกแห่งจิตภาพ

สังคมไทยถูกครอบงำด้วยความแตกต่างทางฐานะเป็นชนชั้นลดหลั่นกันลงมา ซึ่งแสดงออกในมารยาททางสังคม ภาษาและสำนวนที่ใช้โดยชนชั้นต่าง ๆ ความแตกต่างทางสถานะสะท้อนโลกจักรวาลทางพุทธ คือ ชั้นสูงประกอบด้วยเทวดาและเทพชั้นต่ำเป็นที่อยู่ของมนุษย์ วิญญาณ สัตว์และปีศาจ ส่วนจักรวาลของไทยที่เขียนไว้ในศตวรรษที่ 14 จัดผู้หญิงไว้ระดับต่ำ

¹⁴ พระบุญรอด สุปสนโน , กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่ , สหธรรมิก , 2537 , หน้า 142

¹⁵ G Buhler , The Law of Manu , Motital Banarsidass , Delhi , 1971 ใน อุษา ตันติเวชกุล และ จิรติ ติงศภัทย์ , อ่างแล้ว , หน้า 75

สุดของสิ่งมีชีวิตทางโลก ขณะที่อาณาจักรชั้นสูงเป็นที่อยู่ของพราหมณ์ "ไม่มีสักคนเดียวที่เป็นของผู้หญิง ไม่มีพราหมณ์คนใดที่หน้าเหมือนผู้หญิง และไม่มีพราหมณ์ที่รู้สึกต้องการผู้หญิงสักคนเดียว"¹⁶

สำหรับในชั้นของมนุษย์ยังแบ่งออกเป็น 2 พวกใหญ่ คือ คนธรรมดา กับ "องค์" องค์ได้แก่ พระสงฆ์ พระพุทธรูป กษัตริย์และเจ้าฟ้า การที่ผู้ชายธรรมดาเป็นพระสงฆ์ก็จะได้เลื่อนชั้นโดยอัตโนมัติ ผู้ชายทุกคนจึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นพระสงฆ์อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต ที่ดีที่สุดคือต้องเป็นนาน ๆ เพราะฉะนั้นผู้ชายร้อยละ 52 จะบวชอย่างน้อยหนึ่งครั้งในชีวิต และในแต่ละปีผู้ชายหนึ่งในทุก ๆ 50 คน อาจจะมีอยู่ในสมณเพศ¹⁷ การเป็นพระสงฆ์จึงเป็นวิธีเลื่อนชั้นทางสังคมที่ดีที่สุดและเป็นการเพิ่มบุญให้กับตนเองและบิดามารดา

แต่เมื่อเราศึกษาองค์ประกอบของคณะสงฆ์โดยใกล้ชิด ก็พบว่าคณะสงฆ์นั้นเป็นผู้ชายล้วน ผู้หญิงไม่ได้รับอนุญาตให้มีส่วนร่วม (ในคณะสงฆ์)¹⁸ ผู้หญิงไม่ได้รับสิทธิการไปตั้งนิพพานโดยวิธีนี้หลังสิ้นพระพุทธเจ้าและสาวกแล้ว ไม่มีกฎรับผู้หญิงเข้าเป็นพระสงฆ์ ในยุคที่พระพุทธเจ้ายังมีชีวิตอยู่ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงพระเวทย์ อย่างไรก็ตามพระพุทธเจ้าได้เปิดทางเลือกให้ผู้หญิง ที่นอกเหนือไปจากการแต่งงานและการเป็นแม่ครั้งแรก คือ การอนุญาตให้ผู้หญิงได้เรียนคำสอน อุทิศตัวให้แก่การเรียนได้ แต่เมื่อมีกลุ่มฆราวาสหญิงซึ่งนำโดยพระนางมหาปชาบดี พระนางนางของพระองค์เองทูลขอบวชเป็นภิกษุณีกับพระพุทธองค์ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คงจะเป็นการดีหากสตรีได้ออกบวชในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว" พระพุทธองค์ทรงตรัสห้ามว่า "อย่าเลย ท่านโคตมี สตรีอย่าอยากบวชในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย" พระนางมหาปชาบดีครั้นถูกตรัสห้ามอย่างนั้นแล้วก็ทรงรู้สึกเสียใจเป็นอย่างมาก¹⁹

พวกเธอได้ถูกปฏิเสธซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนกระทั่งพระอานนที่ซึ่งเป็นทั้งพระญาติและสาวกของพระพุทธเจ้า เห็นใจหญิงเหล่านี้ที่อุตสาหิโกนผมขอบวช จึงขอร้องต่อพระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิเสธคำทูลขอของท่านเหมือนอย่างที่เคยทรงปฏิเสธคำทูลขอของพระนาง

¹⁶ Craig Reynolds , "A 19th century Defense of Polygamy and some Remarks on the Social History of Women in Thailand" , Proceeding, Seventh International Association of Historians of Asia Conference , Chulalongkorn University , Bangkok 1979 ใน อุษา ตันติเวชกุล และ จิรติ ติงศภักดิ์ , อ้างแล้ว , หน้า 75

¹⁷ Thomas A Kirsch , "Economic , Polity and Religion in Thailand." ใน อุษา ตันติเวชกุล และ จิรติ ติงศภักดิ์ , อ้างแล้ว , หน้า 76

¹⁸ ภิกษุณี กรรมะ เล็กเซโสมิ , บทความเรื่อง ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่ออนาคตของสตรีชาวพุทธ การประชุมนานาชาติ เรื่อง สตรีชาวพุทธ , มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2534 , หน้า 1

¹⁹ ภิกษุณีบรรจบ บรรณรุจิ , พุทธสาวิกาครั้งพุทธกาล , มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2539 , หน้า 4

มหาปชาบดีว่า “อย่าเลย อานนท์ เธออย่าพอใจให้สตรีออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย” พระอานนท์ทรงได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “หากสตรีออกบวชแล้วสามารถบรรลุมรรคผลได้หรือไม่” เมื่อพระพุทธเจ้าตอบว่า “สามารถบรรลุได้” จึงกราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สตรีโดยเฉพาะพระนางมหาปชาบดีได้ออกบวชในพุทธศาสนาได้อย่างนุรุษบ้าง พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตตามที่พระอานนท์ทูลขอ²⁰ และในที่สุดได้รับอนุญาตให้ตั้งสำนักภิกษุณีได้ โดยมีคำกล่าวที่เชื่อว่าออกจากปากพระพุทธเจ้าว่า “อานนท์ ถ้าผู้หญิงไม่ได้รับอนุญาตให้ออกจากชีวิตครอบครัวเข้าสู่สภาวะไม่มีบ้านภายได้คำสอนแล้ว ศาสนาบริสุทธิ์จะอยู่ได้นานถึง 1,000 ปี แต่เมื่อผู้หญิงได้รับอนุญาตให้บวชแล้ว พระธรรมจะอยู่ได้แค่เพียง 500 ปี”²¹

แต่สำนักภิกษุณีก็ได้ตายไปพร้อมกับพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งแปด ผู้หญิงไทยทุกวันนี้เข้าวัดอย่างเจียบ ๆ ห่มผ้าขาวเรียกว่าแม่ชี แม่ชีเป็นศาสนทายาทที่ไม่มีมรดก สถาบันของภิกษุณีนั่นได้ขาดตอนล้มละลายไปในสมัยพุทธกาล นับเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสองพันปีเศษเข้าสู่ถึงพุทธกาลประมาณ พ.ศ.2510 นี้เอง สถาบันแม่ชีไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์จึงผลิตออกตั้งขึ้นในรูปแบบของมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย ท่ามกลางกลิ่นไอของสังคมพระสงฆ์และสังคมภายนอกที่หมางเมิน²² แม่ชีเป็นหญิงฆราวาสผู้ปราศจากการบรรพชาเลือกถือศีล 8 ข้อที่พระพุทธเจ้าบัญญัติ ได้แก่ ไม่พูดปด ไม่ลักขโมย ไม่ยุ่งเกี่ยวกับทางเพศหรือเสพเครื่องทองของเมา ไม่กินอาหารหลังเที่ยงวัน ไม่ร้องรำทำเพลง ใช้น้ำหอม เครื่องสำอางและสิ่งปรุงแต่งใด ๆ และนอนแต่บนเสื่อเท่านั้น ถึงแม้ว่าพระสงฆ์มีกฎปฏิบัติมากกว่าแม่ชีแต่แม่ชีก็ไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้ดูได้จากศีล 8 ที่ภิกษุณีต้องถือปฏิบัติในระหว่างที่พระพุทธเจ้ายังมีชีวิตอยู่ และแม่ชีที่สังกัดธรรมยุตซึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงเริ่มขึ้นต้องถือปฏิบัติ เช่น “แม่ชีบวชสักกี่ร้อยปี ก็จะต้องลุกขึ้นทำความเคารพและทำหน้าที่ที่ควรต่อพระสงฆ์ โดยจะละเมิดมิได้ จะดักเตือนพระสงฆ์ก็ไม่ได้ แต่พระสงฆ์สามารถดักเตือนแม่ชีได้”²³ และแม่ชีต้องอยู่ต่างหากจากสงฆ์ภายในวัด ต้องดูแลเรื่องการเงิน ที่อยู่อาศัย ทำความสะอาดวัด รักษาโบสถ์และห้องทำสมาธิ มีคำพังทไทยเรียงรายสาเหตุที่ผู้ชายบวชอันได้แก่ ทำตามประเพณี หนีความยากจน หนีภรรยา

²⁰ อ่างแล้ว หน้า 4-5

²¹ อุษา ตันติเวชกุล และ จีรติ ติงศภัทย์, อ่างแล้ว, หน้า 76

²² เณรโพน พิมเสน, บันทึกชีวิตและน้ำตาแม่ชี, ศูนย์กลางฟื้นฟูและอบรมวิปัสสนากรรมฐาน สำนักป่าสันติ พากไพรวัลย์, 2522, หน้า 69

²³ ใน อุษา ตันติเวชกุล และ จีรติ ติงศภัทย์, อ่างแล้ว, หน้า 77

เก็บเงิน กินอาหารดีกว่าที่บ้านหรือตามเพื่อน บ่อยทีเดียวที่ผู้ชายเข้าสู่โลกของสงฆ์โดยไม่ต้องเสียความสุขสบายไป²⁴

แม้ที่นี่มีหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาวัด จึงมีเวลาในการศึกษาเล่าเรียนและบำเพ็ญเพียรภาวนาน้อย²⁵ ส่วนพระสงฆ์นั้นมีภารกิจประจำวันไม่เคร่งครัด เช่น บิณฑบาตในตอนเช้า ให้ศีลฆราวาสและฉันเพล จากนั้นก็สามารถทำงานอดิเรกหรือพักผ่อน และศึกษาตอนบ่าย อาบน้ำและสวดมนต์ในตอนเย็น เวลานอกเหนือจากนั้นพระสงฆ์จะทำอะไรก็ได้ตามความปรารถนา บำเพ็ญภาวนา ทำกิจกรรมกับชุมชนหรืออยู่เฉย ๆ ก็ได้ トラบใดที่ไม่ไปแหล่งไหนก็จะได้ไม่ถูกตำหนิ ตามบทบัญญัติจะไม่มีใครมาติเตียนหรือยุ่งเกี่ยวกับซ้ำ²⁶

ผู้หญิงเหล่านี้เชื่อตามความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ว่า ความเป็นหญิงทำให้การพัฒนาทางจิตวิญญาณไม่ได้รับความเชื่อถือ สถานะของเธอในโลกของฆราวาสจึงต่ำมาก แม้พวกเธอจะไม่หวังอะไรมากกว่าการได้ร่ำเรียนพระธรรมขั้นพื้นฐานและการบำเพ็ญเพียรภาวนา แต่เราก็ได้ยินบ่อย ๆ ว่าพวกเธออุทิศตัวให้เรื่องนี้มากกว่าพระสงฆ์ทั่วไปเสียอีก หลายคนได้รับความเคารพเชื่อถือในฐานะครู แม้จะมีบทบาทสำคัญแก่ชีวิตชุมชนเช่นกัน เนื่องจากพวกเธอผ่านชีวิตฆราวาสมามาก เคยเลี้ยงครอบครัวมาแล้ว จึงสามารถให้คำแนะนำหรือปรึกษาได้ และชี้แนะแนวทางพัฒนาจิตใจแก่หญิงอื่นที่มาหาเพื่อรับการปลอบใจ

จึงเห็นได้ว่าภายใต้กฎเกณฑ์ทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นหัวใจของชีวิตคนไทย พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้ชายได้รับการยกย่องให้อยู่ในสถานะสูงในสังคมทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งบางทีแม้ชี้อาจจะอุทิศตัวทางนี้มากเท่า ๆ กัน แต่เพราะที่เป็นผู้หญิง จึงได้รับอนุญาตให้เข้าได้แค่ชายแดนโลกแห่งสงฆ์เท่านั้น จึงเป็นการไม่สอดคล้องกับหน้าที่ที่เธอมีให้ชุมชน และการเสียสละที่เธอให้กับคำสอนของพระพุทธเจ้า

ยิ่งผู้หญิงธรรมดาด้วยแล้ว เมื่อเวลาไปหาพระสงฆ์ฐานะยิ่งต่ำกว่าพระสงฆ์มาก รัชกาลที่ 4 กษัตริย์ที่ได้รับการยกย่องมากที่สุดองค์หนึ่ง ได้บวชเป็นเวลากว่า 27 พรรษา ก่อนเสวยราชสมบัติ ทรงเข้าใจว่าสตรีเป็นอันตรายต่อพุทธศาสนาและรู้สึกที่ผู้หญิงบางคนมองพระเป็น "หมูตอน" และทรงเกรงว่าพระจะบ้าไปเพราะผู้หญิงพวกนี้คืออาจถูกยั่วยวนจนต้อง

²⁴ B J Terweil , Monks and Magic : an Analysis of Religious Ceremonies in Central Thailand , Curzon Press , 1975 ใน อุษา ตันติเวชกุล และ จีรติ ดิงศภัทย์ , อ่างแล้ว , หน้า 77

²⁵ เณรโพณ พิมเสน , บันทึกชีวิตและน้ำตาแม่ชี , อ่างแล้ว , หน้า 72-73

²⁶ Norman Jacob , Modernization without Development : Thailand as an Asia Case Study (New York : Raeger Publishers , 1971) ใน อุษา ตันติเวชกุล และ จีรติ ดิงศภัทย์ , หน้า 77

นอกจากศาสนามาแต่งงาน²⁷ ผู้หญิงจึงได้รับอนุญาตให้เข้าใกล้พระได้ก็เฉพาะเวลาใส่บาตรเท่านั้น การใส่บาตรเป็นวิธีทำบุญของฆราวาส โดยปกติผู้หญิงมักจะทำหน้าที่ประจำวัน ส่วนผู้ชายนั้นต้องในโอกาสพิเศษจริง ๆ ถึงจะทำ เหตุผลก็คือเพราะผู้หญิงต้องการบุญมากกว่าผู้ชาย จึงต้องอาศัยวิธีนี้สะสมบุญไว้²⁸

การทำบุญในฐานะที่เป็นการสร้างบุญนั้นถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญของชีวิตชาวพุทธ ซึ่งการทำบุญนั้นทำเพื่อเป็นการลดการยึดมั่นถือมั่นในจิตใจของคน การโกนผมหม่นผ้าเหลืองเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิบัติบุญอันยิ่งใหญ่ เพราะเท่ากับว่าเขาเลิกความผูกพันทางสังคมและเอกลักษณ์ของตนเอง เป็นอิสระจากข้อผูกมัดทางครอบครัวและตายจากโลกฆราวาส บุญที่ได้จากการบวชนี้เชื่อว่าจะแผ่ไปสู่แม่มากที่สุด แม่จะเคารพลูกและยกลูกให้กับพระศาสนา เชื่อกันว่าผู้หญิงสละทางโลกได้ยากกว่าผู้ชาย การเสียสละดังกล่าวเชื่อว่าเป็นที่มาของบุญขั้นพื้นฐาน ผู้ชายพร้อมที่จะแยกทางจากคู่ของตนหรือละทิ้งครอบครัวง่ายกว่าผู้หญิง พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงองค์หนึ่ง คือพระกุลามานิตो สรูปประสบการณ์กว่า 60 ปี ในโลกสังฆวาสว่า “แม่ผู้ซึ่งไม่เคยได้รับอนุญาต ให้เข้ามาในโลกของสงฆ์เชื่อจริง ๆ ว่า ถ้าลูกเป็นพระวิญญานของแม่ก็จะปลอดภัย และเธอจะสามารถอาศัยชายผ้าเหลืองของลูกเป็นทางไปสู่สวรรค์ ที่จริงสิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีความหมายตามตัวอักษรเลย” พระกุลามานิตอได้ให้ความกระจ่างในเรื่องพุทธศาสนาที่ประพฤติปฏิบัติกันอยู่ในหมู่สงฆ์และฆราวาสเป็นส่วนใหญ่ เมื่อผู้ชายบวชเป็นพระหนึ่งพรรษา และกลับไปอยู่ในหมู่บ้านจะมีสถานะสูงกว่าธรรมดา “แน่นอนผู้หญิงไม่มีโอกาสเช่นนั้น เพราะเป็นพระไม่ได้เป็นได้แค่พุทธศาสนิกชนโดยกำเนิด หรือเพราะพ่อแม่เน้นถือพุทธและการไปวัดบ่อย ๆ “ ถึงแม้ท่านจะเขียนเรื่องนี้ขึ้นจากทัศนคติพื้น ๆ แต่ก็ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญที่ว่าชายหญิงใช้ชีวิตเยี่ยงพุทธศาสนิกชนภายใต้สถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน ผู้ชายเป็นพลเมืองชั้นหนึ่ง ผู้หญิงเป็นพลเมืองชั้นสอง²⁹

แต่การมองปัญหาในเรื่องเพศว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ถูกผู้ชายกดบังคับเพียงด้านเดียว โดยไม่ได้พิจารณาถึงอำนาจผู้หญิงที่เป็นสาเหตุให้ผู้ชายต้องกดบังคับอำนาจของผู้หญิงไว้ จะทำให้เราไม่สามารถมองถึงสาเหตุหรือที่มาแห่งการกดบังคับทางเพศที่แท้จริงได้ แท้จริงแล้วผู้หญิงนั้นเป็นเพศที่มีอำนาจที่แฝงอยู่ในตัวเอง โดยการที่ผู้หญิงนั้นใช้อิทธิพล (หมายความว่า การเข้าถึงเป้าหมายทางอ้อม) แทนที่จะใช้อำนาจชอบธรรมโดยตรงต่อสู้กับการกดบังคับทางเพศในการ

²⁷ Seni Pramroj , King Mongkut as a Legislator , Siam Society , Vol 4 , Bangkok 1959 ใน อุษษา ตันติเวชกุล และ จีรติ ดิงศภทิพย์, หน้า 78

²⁸ Kirsch , op cit. , อ้างแล้ว ใน อุษษา ตันติเวชกุล และ จีรติ ดิงศภทิพย์, หน้า 78

²⁹ Kulamanito , Understanding Thai Buddhism , Chalermnit Press , Bangkok , 1971 ใน อุษษา ตันติเวชกุล และ จีรติ ดิงศภทิพย์, หน้า 78

บรรลุป่าหมายที่เธอปรารถนา ซึ่งเพศชายก็ได้ทราบถึงอำนาจที่มีอยู่นั้น จึงพยายามจะกดบังคับไม่ให้ผู้หญิงนั้นได้รู้และเข้าถึงอำนาจดังกล่าวได้ ความพยายามของผู้ชายนั้นปรากฏออกมาทางงานเขียนในสมัยโบราณที่มีความเชื่อกันว่าผู้หญิงที่สวยนั้นเป็นปีศาจ³⁰ ผู้หญิงเป็นสัตว์โลกที่สวยงามมีเสน่ห์อ่อนหวาน แต่มีเล่ห์เหลี่ยมพิชร้ายอย่างน่าสะพึงกลัว³¹ ผู้หญิงจึงเป็นเพศที่มีอำนาจในการหลอกลวง ผู้หญิงเป็นต้นตอแห่งความชั่วร้าย ผู้ชายก็มักจะตกเป็นเหยื่อความต้องการของผู้หญิง ความสวยงามของผู้หญิงเป็นกับดักที่ก่อให้เกิดความชั่วร้ายซึ่งเป็นสถานะที่ผู้ชายต้องทำตามความต้องการของผู้หญิง เพราะรักและหลงในตัวของผู้หญิงและการที่ผู้ชายยังฟังคำพูดของผู้หญิงก็เนื่องมาจากความงามของผู้หญิงนั่นเอง³² ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องอำนาจของผู้หญิงดังกล่าวได้ก็คือ การที่ผู้หญิงต้องใส่ผ้าคลุมหน้าหรือคลุมทรวงอกของร่างกายของผู้หญิง เพื่อต้องการที่จะป้องกันไม่ให้ผู้ชายต้องตกไปอยู่ใต้อำนาจความงามของผู้หญิงที่ปรากฏแก่สายตาของผู้ชาย

การพิจารณาถึงเรื่องของอำนาจของเพศหญิง จึงต้องทำการศึกษาจากงานเขียนหรือวรรณกรรมที่เขียนขึ้น โดยเฉพาะงานเขียนที่มีผลต่อแนวความคิดของผู้อ่าน ซึ่งก็คือแนวความคิดที่ผ่านงานเขียนหรือวรรณกรรมทางศาสนา แนวความคิดหรือคำสอนของศาสนานั้นมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนและการปฏิบัติของผู้ชายต่อผู้หญิงเป็นอย่างมาก เนื่องจากศาสนานั้นมีนักบวชหรือพระสงฆ์ในการเผยแพร่แนวความคิด และสามารถแผ่ขยายคำสอนไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง³³ จึงได้ส่งผลกระทบต่อเรื่องเพศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ซึ่งบทบาทของผู้หญิงโดยเฉพาะผู้หญิงไทยได้รับการกำกับโดยคุณค่าทางศาสนาและสังคมดั้งเดิม ให้ประพฤติปฏิบัติตนตามแนวคิดหรือคำสอนของศาสนา และตัวละครจำนวนมากในวรรณคดีเอกของไทยยังได้สร้างบรรทัดฐาน "ความประพฤติที่ถูกต้อง" สำหรับผู้หญิง คุณสมบัติที่กำหนดให้เธอเหล่านั้นยังคงได้รับการยอมรับเห็นดีเห็นชอบจากทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

³⁰ Pauletta L' Hermite-Leclereq, "The Feudal Order" in Christiane Klaphish-Zuber, ed., A History of Woman in the West Vol 2 : Silence of the Middle Ages (Cambridge Harvard University Press, 1992) ,pp.15-16 ในธนศ วังศยานนาวา, อ่างแล้ว , หน้า 182-183

³¹ กาญจนา แก้วเทพ , บทความเรื่อง ผู้หญิงกับจิตวิทยา ใน สตรีศึกษา 1 โครงการหนังสือเล่ม "ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ" , คณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพ และวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี , 2541 , หน้า 220

³² Pauletta L' Hermite-Leclereq, "The Feudal Order" p, 226 ในธนศ วังศยานนาวา , อ่างแล้ว , หน้า 181-182

³³ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ , อำนาจทางการเมืองของอาณาจักรสุโขทัย" , วารสารธรรมศาสตร์ , ปีที่ 5 เล่มที่ 2 (ตุลาคม 2518-พฤษภาคม 2519) หน้า 48

ส่วนใหญ่มาจนทุกวันนี้ เราจึงต้องกลับไปพิจารณาคุณค่า ความเชื่อ และประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในยุคก่อนที่คุณค่าสมัยใหม่จะถูกรับเข้ามาใช้อย่างกว้างขวางในประเทศ เพื่อให้เข้าใจสภาพการณ์ของผู้หญิงในทุกวันนี้

นิทานชาดกซึ่งเป็นหนึ่งในคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงพระกรุณาประทานแก่ชาวโลกนั้น ในทางพุทธศาสนานิยมเรียกว่า "สัตตสุตต" และสัตตสุตตนี้จำแนกตามลักษณะโวหารเป็น 9 แบบ เรียกว่า "นวัจนสัตตสุตต" แปลว่า คำสั่งสอนของพระบรมศาสดามีองค์เก้า สำหรับชาดกซึ่งเป็นหนึ่งในคำสอนดังกล่าวนี้ เป็นระเบียบที่แสดงบุรพจริยาที่ทรงบำเพ็ญมาแต่ชาติปางก่อนของพระพุทธเจ้า รวมทั้งบุรพจริยาของพระสาวกด้วย³⁴ ชาดกจึงเป็นนิทานเปรียบเทียบชีวิตของพระพุทธเจ้าในภพต่าง ๆ จนกระทั่งบรรลุอรหัตต์ ได้ถูกนำมาใช้ในการสอนศีลธรรมทางศาสนา แต่ในนิทานชาดกนั้นไม่มีภพใดของพระพุทธเจ้าเลยที่เป็นสตรี ภาพที่ปรากฏอยู่เสมอคือ ฉลาด บริสุทธ์เป็นชาย และมักจะได้รับการปรณิบัติช่วยเหลือตลอดเวลาที่พยายามบรรลุเป้าหมายทางจิตวิญญาณจากสตรีที่เสียสละตนเองมาคอยรับใช้ ซึ่งโดยปกติมักจะเป็นแม่และเมีย ผู้หญิงถูกวาดภาพให้เป็นผู้ที่หลอกลวงและโลก เป็นพลังแห่งความชั่วร้าย คำสอนนี้จึงมีผลทำให้เด็กหญิงและเด็กชายในสังคมแสดงบทบาทที่แตกต่างกันออกไปในสังคม

สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงในบริบทปัจจุบัน ได้มองว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอถูกกดบังคับ จากเพศชาย โดยแนวคิดที่เกี่ยวกับผู้หญิงได้ปรากฏมาตั้งแต่สมัยโบราณ แนวความคิดที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ แนวความคิดที่แสดงออกเกี่ยวกับอำนาจผู้หญิงในพุทธศาสนาในมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นแนวคำสอนในส่วนที่เป็นส่วนของโลกียะในพุทธศาสนา³⁵ มหาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณคดีทางพุทธศาสนาได้รับความนิยมในหมู่บริษัทเป็นอย่างมากซึ่งนิยมใช้เทศน์กันเป็นพื้น ได้ปรากฏแนวคิดที่เกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงที่สำคัญควรค่าที่จะนำมาศึกษา ก็คือแนวความคิดเกี่ยวกับพระนางมัทรีและนางอมิตตดา ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณของทางพุทธศาสนา ซึ่งในทางพุทธศาสนานั้นได้ให้ความสำคัญกับผู้ชายหรือสามีมากกว่า ได้ยกย่องสามีว่าเป็นเสมือนสิ่งที่จะช่วยเซ็ดหน้าชูตาให้กับภรรยาอีกด้วย เช่น มีข้อความเปรียบเทียบในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ทานกัณฑ์ ใน

³⁴ เฉลิม มากนวล , การวิเคราะห์เปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป , เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่167 หน่วยการศึกษานิเทศน์ กรมการฝึกหัดครู , 2518 , หน้า 1

³⁵ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ , สตรีกับพุทธศาสนา : สตรีศึกษา 1 โครงการหนังสือเล่ม "ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ , คณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพ และวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี , 2541 , หน้า 307

คำกล่าวของพระนางมัทรี ว่า "มีผิวเหมือนหนึ่งจักรแก้วอันแก่กัน งามหน้างามเนตรทุกเวลา"³⁶ คำสอนและแนวความคิดดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมจิตใจ³⁷ จะเห็นได้ว่าเรายังมีความเชื่อบางประการที่ว่า ถ้าผู้ชายที่บวชในขณะที่ตนเองเป็นโสดอยู่ พ่อแม่จะได้บุญกุศลมากกว่าบวชเมื่อสมรสแล้ว เพราะมีทัศนคติที่ว่าภรรยาเป็นผู้ที่มีแบ่งส่วนบุญไปเสียบ้าง หรือในกรณีที่สามีภรรยาไม่มีความยินดีในคู่สมรสของตนเอง กลับไปคบชู้ก็อ้างนรกมาเป็นเครื่องมือเพื่อเตือนสติให้เกิดความเกรงกลัว เป็นต้นว่า เรื่องนรกตันจิ้งจว่า "...ถ้าผู้ชายไปผิดลูกเมียคนอื่นตายไปแล้วต้องตกนรกโลหิมพลี พร้อมกับหญิงคนนั้นที่มีชู้ ครั้นชายที่เป็นชู้นั้นใช้โทษกรรมในนรกเสร็จสิ้นแล้วจะต้องไปเกิดเป็นหญิงอีก 500 ชาติ ถัดจากนั้นต้องไปเกิดเป็นกระเทยอีก 500 ชาติ แล้วไปเกิดเป็นสัตว์ที่เขาตอนแล้วอีก 500 ชาติ จึงไปเกิดเป็นผู้ชายได้ ..."³⁸ แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงนั้นมีคุณค่าด้อยกว่าผู้ชาย เพราะในบทลงโทษของนรกดังกล่าวนั้นกล่าวว่หลังจากที่ชายใช้กรรมในนรกเสร็จเรียบร้อยแล้วยังเกิดเป็นชายไม่ได้ต้องไปเกิดเป็นหญิงเสียก่อน และไปเกิดเป็นสัตว์ที่เขาตอนแล้วอีก 500 ชาติ ตามลำดับ สำหรับแนวความคิดที่ผู้หญิงถูกกดบังคับโดยผู้ชายในมหาเวสสันดรชาดก ได้มีแนวคิดที่แฝงอยู่เป็นแนวความคิดที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้หญิงที่มีต่อผู้ชาย โดยต้องศึกษาถึงตัวแบบของผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในมหาเวสสันดรชาดกก็คือ พระนางมัทรี และนางอมิตตดา เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้หญิงมีต่อผู้ชาย ซึ่งต้องมีการอ่านหรือตีความเป็นพิเศษเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุหรือต้นเหตุของการกดบังคับของเพศชาย ที่มีผลมาจากแนวความคิดหรือคำสอนในพุทธศาสนาจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน

สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องผู้หญิงที่ปรากฏในสังคมตะวันตกนั้น มีแนวความคิดที่ปรากฏอยู่ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ ซึ่งถือว่าเป็น เอกสารสำคัญยิ่งสำหรับการศึกษานโยบายความคิดทางการเมืองของตะวันตกมาตลอดทุกยุคทุกสมัย และแม้แต่เมื่อสังเกตจากสุนทรพจน์ของนักการเมืองธรรมดาของเขา ก็จะได้เห็นว่าพูดหรืออ้างอิงหลักการหรือบทอุปมาอุปมัย คำพูดตอนใดตอนหนึ่งในพระคริสตธรรมคัมภีร์นั้นเป็นเรื่องปกติที่กระทำกันอยู่เป็นนิจศีล³⁹ และแนวความคิดในเรื่องเพศที่ปรากฏอยู่ในพระคริสตธรรมคัมภีร์นั้นก็มิอิทธิพลอย่างมากต่อความเชื่อของ

³⁶ มหาเวสสันดรชาดก ล้านวนเทศนา 13 กัณฑ์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระธรรมเจดีย์ (เทียบ ธรรมธโร) 28 กุมภาพันธ์ 2514 , หน้า 55

³⁷ บุญยงค์ เกศเทศ , อิทธิพลสำคัญที่มีต่อสภาพชีวิตของสตรีไทย , สถานภาพสตรีไทย , โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์ , 2532, หน้า 86

³⁸ เสถียรโกเศศ , การศึกษาเรื่องประเพณีไทย , หน้า 80

³⁹ สมบัติ จันทรวงศ์ , มหาชาติคำหลวง : ความหมายทางการเมือง บทวิจารณ์ว่าด้วยวรรณกรรมทางการเมืองและประวัติศาสตร์ , สำนักพิมพ์คบไฟ , 2540 , หน้า 258

คนและเป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลง⁴⁰ โดยแนวความคิดและความเชื่อทางศาสนาคริสต์จะหล่อหลอมระบบความคิดของเกี่ยวกับเรื่องผู้หญิงแก่ผู้ที่ศรัทธา (ผู้ชายและผู้หญิง) ในศาสนาคริสต์เป็นต้นว่า ศาสนาคริสต์สมัยระบบพิวดีลเฟื่องฟู ศาสนาจักรได้แสดงความคิดเห็นอย่างชัดเจน เช่นที่เซนต์พอลว่า "หัวหน้าของผู้หญิง คือ ผู้ชาย... เพราะผู้ชาย... เป็นพระฉายาและพระรังสีของพระเจ้า... ข้าพเจ้าเห็นว่าผู้หญิงไม่ควรใช้อำนาจเหนือผู้ชาย แต่ควรอยู่อย่างเรียบร้อย"⁴¹ อีกประมาณร้อยปีต่อมา เซน ออกัสติน ก็กล่าวว่า "ผู้หญิงไม่ใช่ฉายาของพระเจ้า, ผู้ชายเท่านั้นที่เป็นฉายาของพระเจ้า..."⁴² และต่อมาในศตวรรษที่ 13 เซนต์โทมัส อะไควนัส ก็ยังกล่าวว่า "โดยธรรมชาติของผู้หญิง จะเห็นได้ว่าผู้หญิงบกพร่องและกำเนิดมาไม่ดี เพราะพลังสร้างสรรค์ในเชื้อของผู้ชาย จะพยายามสร้างเพศชายให้สมบูรณ์ แต่สร้างพลังบกพร่องในเพศหญิง"⁴³

นอกจากนี้ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ ยังได้กล่าวถึงความบกพร่องของผู้หญิงว่าเป็นต้นตอแห่งความชั่วร้ายว่า

".... และกระดุกซี่โครง ซึ่งพระเจ้าได้เอามาจากผู้ชาย และทำผู้หญิงขึ้นและนำเธอมาให้ผู้ชาย และพระเจ้ากล่าวแก่ผู้หญิงว่า เธอได้ทำอะไรลงไป และผู้หญิงตอบว่า งูพิษเป็นผู้ล่อลวงข้าพเจ้าและข้าพเจ้าได้รับประทานจริง.... พระองค์จึงตรัสกับผู้หญิงว่าจะทรงนำความทุกข์มาให้และให้นางมีกำเนิดบุตรจำนวนมาก และต้องอยู่ได้สามมีผู้ชายให้ปกครอง"⁴⁴

".... เขาผู้ซึ่งถือกำเนิดจากสตรีจะเป็นผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร"⁴⁵

ดังนั้นการศึกษาแนวความคิดเรื่องอำนาจผู้หญิงโดยในพระธรรมบทนางรูธและเอสเธอร์ ซึ่งเป็นพระธรรมบทที่เขียนไว้เกี่ยวกับผู้หญิงเป็นแนวความคิดที่มีนัยแสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้หญิงที่มีต่อผู้ชาย ในการใช้อำนาจที่นางมีอยู่หลอกล่อ ชักชวน ให้ผู้ชายนั้นเกิดความใจอ่อนยอมจำนนต่อข้อเรียกร้องของผู้หญิง จึงเป็นการศึกษาถึงแนวความคิดทางศาสนาคริสต์ที่เกี่ยวกับผู้หญิง ซึ่งทั้งมหาเวสสันดรชาดกและพระคริสตธรรมคัมภีร์ต่างก็มีแนวความคิดที่เกี่ยวกับผู้หญิงปรากฏอยู่ในวรรณกรรมดังกล่าว บทบาทของผู้หญิงที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก

⁴⁰ พรพิไล ถมังรักษ์สัตว์, ปรัชญาผู้หญิง, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539, หน้า 35

⁴¹ อ่างแล้ว, หน้า 34

⁴² อ่างแล้ว, หน้า 34

⁴³ Barbara Sinclair Deckard, The Women's Movement p.193 ใน พรพิไล ถมังรักษ์สัตว์, อ่างแล้ว หน้า 34

⁴⁴ เยเนซิส พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิม, พระคริสตธรรมคัมภีร์, โรงพิมพ์ไทยวัฒนา : กรุงเทพฯ, 2518, หน้า 1-6

⁴⁵ โยบ พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิม, อ่างแล้ว, หน้า 1014

และพระคริสตธรรมคัมภีร์นั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศในประวัติศาสตร์ที่ผู้หญิงถูกกดขี่ข่มเหงจากผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นการที่นางมัทรีต้องยกลูกของตนให้กับเมียขอทานชุกหรือ"การที่ผู้ชายไม่สมควรคลุมศีรษะนั้น ก็เพราะว่าผู้ชายเป็นพระฉายาและพระศิริของพระเจ้า ส่วนผู้หญิงนั้นเป็นศักดิ์ศรีของผู้ชาย (เพราะว่าไม่ได้ทรงสร้างผู้ชายมาจากผู้หญิง แต่ได้ทรงสร้างผู้หญิงมาจากผู้ชาย และไม่ได้ทรงสร้างชายไว้ให้ผู้หญิง แต่ทรงสร้างผู้หญิงไว้สำหรับผู้ชาย)"⁴⁶ แสดงให้เห็นว่าแนวความคิดที่ว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอต้องอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ชาย ได้สืบทอดมาจากโบราณโดยเฉพาะแนวความคิดทางศาสนาทั้งสองเรื่องดังกล่าว แต่ทั้งในแนวความคิดของพระมหาเวสสันดรและพระคริสตธรรมคัมภีร์นั้นต่างก็มีแนวคิดที่เกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงที่แฝงอยู่ เป็นแนวความคิดที่มองว่าผู้หญิงนั้นเป็นเพศที่มีอำนาจโดยอาศัยความงามที่ธรรมชาติให้มานั้นเป็นประโยชน์ เป็นอำนาจในการต่อรองหรือควบคุมบุรุษเพศให้ปฏิบัติตามความต้องการของตนเอง โดยการที่นางอมิตตดาใช้ความงามของตนเองให้เป็นประโยชน์ในการใช้ให้เมียขอทานชุกไปขอกัณฑ์และชาลีจากพระเวสสันดร หรือในพระคริสตธรรมคัมภีร์ก็ปรากฏว่าอยู่ในพระธรรมบทชื่อเอสเธอร์ ที่พระนางเอสเธอร์ได้ใช้ความงามของตนเองให้พระราชปฏิบัติตามคำร้องขอของพระนางเอสเธอร์ ทำให้ฮามานบุตรฮัมเมดาธาคณอากักถูกแขวนคอ สิ่งที่ปรากฏในมหาเวสสันดรและพระคริสตธรรมนั้นแสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้หญิง ผู้ชายทราบและเข้าใจถึงอำนาจความงามของผู้หญิงดังกล่าวเป็นอย่างดี และยากยิ่งที่ชายใดจะพ้นจากอำนาจความงามของผู้หญิงได้ เมื่อเป็นดังนั้นผู้ชายจึงได้พยายามที่จะไม่ให้ผู้หญิงซึ่งมีความงามเป็นอำนาจที่ธรรมชาติให้มานั้น ก้าวขึ้นมาที่อำนาจหรือฐานะทางสังคมและการเมืองได้ เพราะถ้าเป็นดังกล่าวแล้วผู้ชายก็จะตกอยู่ภายในอำนาจของผู้หญิงดังกล่าวเสียหมด สิ่งที่เป็นปัญหาเรื่องสิทธิสตรีในปัจจุบันจึงเกิดมาจากการที่ผู้ชายได้ทราบถึงอันตรายและอำนาจของผู้หญิง จึงพยายามที่จะไม่ให้ผู้หญิงขึ้นมาที่มีอำนาจหรือฐานะทัดเทียมกับผู้ชายในสังคมได้

แนวความคิดดังกล่าวทั้งทางคริสต์ศาสนาและพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงเรื่องของผู้หญิงจำเป็นที่ต้องที่จะต้องได้รับการตีความเรื่องของอำนาจของผู้หญิงที่แฝงอยู่นอกเหนือจากการตีความตามลายลักษณ์อักษรธรรมดา เพื่อต้องการทราบถึงนัยการกดบังคับทางเพศที่ปรากฏอยู่ในแนวความคิดทางศาสนา

⁴⁶ ไครินทร์ ฉบับที่หนึ่ง พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาค พันธสัญญาใหม่ , พระคริสตธรรมคัมภีร์ , โรงพิมพ์ไทยวัฒนา : กรุงเทพฯ , 2518 , หน้า 370

สมมติฐาน

เนื่องจากการศึกษาในลักษณะการตีความ จึงทำให้ลักษณะการแสวงหาบทสมมติฐานมีลักษณะเป็นข้อเสนอ (proposition)

1. ผู้หญิงในตัวแบบของนางมัทรีและนางอมิตตดา กับนางรุทและนางเอสเธอร์ ในมหาเวสสันดรชาดกและพระคริสตธรรมคัมภีร์ เป็นเพศที่มีอำนาจแฝงอยู่และเพศชายก็ารู้ถึงอำนาจนั้นและพยายามที่จะไม่ให้ผู้หญิงขึ้นมา มีอำนาจ

2. ในแนวคิดในเรื่องพระเวสสันดรชาดกและในคัมภีร์ไบเบิลต่างก็เป็นแนวคิดในทางศาสนา แต่มีแนวคิดในเรื่องอำนาจของผู้หญิงที่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงที่มีนัยอยู่ในมหาเวสสันดรชาดกและพระธรรมบทนางรุทและเอสเธอร์พระคริสตธรรมคัมภีร์

2. เปรียบเทียบแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงที่มีนัยอยู่ในมหาเวสสันดรชาดกและพระธรรมบทนางรุทและเอสเธอร์ในพระคริสตธรรมคัมภีร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงที่มีนัยอยู่ในมหาเวสสันดรชาดกและพระธรรมบทนางรุทและเอสเธอร์ในพระคริสตธรรมคัมภีร์

2. ทำให้ทราบถึงความแตกต่างในแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงในมหาเวสสันดรชาดกและพระธรรมบทนางรุทและเอสเธอร์ในพระคริสตธรรมคัมภีร์

ขอบเขตในการศึกษา

1. ศึกษาในมหาเวสสันดรชาดกเปรียบเทียบกับพระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิมในพระธรรมบท นางรุท และเอสเธอร์

2. ใช้ตัวบท "มหาเวสสันดรชาดก" ฉบับ 13 กัณฑ์ ขององค์การค้ำค้ำสุสภา และ "พระคริสตธรรมคัมภีร์" ของ สมาคมพระคริสตธรรมในประเทศไทย เป็นตัวบทในการศึกษาเปรียบเทียบ